

G. Bizet
opéra
Carmen

G. Bizet.
A. Renoiri joonistus
«Carmeni» proovist

KATKENDEID GEORGE BIZET' KIRJADEST

Oleks imetore saavutada kasvõi seda, et sinu nimi kirjutatakse Loomingu kuldse raamatu veertele! Kuid tasem. Kui meid kuuldakse, siis meid ei mõisteta: meie auahnust võetakse suurusehullustusena. Oodakem vaikselt tulevase päevi teadmises: mis ka ei juhtuks, me kuulume äravalitute hulka, kes me mõistame ja armastame Ilu. Iga päev ma tänan jumalat, kes mind sellisena on loonud.

Emile Diazile 1858

Hakkan otsustavalt huvituma teatrist /.../
Ja veel üks hea uudis: seni ma kõhklesin Mozarti ja Beethoveni, Rossini ja Meyerbeeri vahel. Nüüd ma tean, kuhu suunduda. On kahte

liiki geeniusi: looduse- ja mõistusepäraseid. Määratult imetledes mõistusegeeniusi, ei salga ometi, et kogu mu sümpaatia kuulub esimestele /.../ Mul jätkub julgust eelistada Rafaeli Michelangelole, Mozartit Beethovenile ja Rossinit Meyerbeerile /.../ Ma ei sea ühtesid esiritta ega suru teisi tagaplaanile, see oleks nõme. Tegu on lihtsalt maitseküsimusega — ühtede mõttelaad mõjutab mind enam kui teiste,

Hector Gruyer'le 1858

Verdi on tohutu andega inimene, kuid tal puudub /.../ stiilitunne. See-eest on talle omased võrratud kirepuhangud. Tõsi, tema kirg on talitsematu, kuid parem olla taoliselt kirglik kui üldse mitte. Tema muusika ärritab vahel, kuid ei tüüta kunagi.

Ma tunnen oma tööd: orkestreerin väga hästi, väldin lamedusi ja lõpuks on avanenud mulle Seesam, mida nii kaua otsisin. Minu ooperis on tosina jagu tõelisi motive, rütmikaid ja meeldejäävaid, kuid ma ei luba endale ühtegi hinnaalandust maitse osas.

Kõrvalistele inimestele tunduksid need mõtted hullumeelsetena, kuid Teie teate ju, et ma pole hoopiski lollpea ja taipate, mida tahan öelda. Ma annan endale aru sellest, mida teen ja mida suudan ning kui kunagi ütlen endale: «Jõudsin sihile», siis on paljud minuga ühel arvamusel /.../

Pole tarvis nutta, vaid võidelda!... Ei tea, kellele kuulub see mõte, kuid pean seda oma deviisiks.

Emale, Aimée Bizet'le 1859

Rumalusel saab alati olema palju austajaid; lõppude lõpuks pole mõtet selle üle nuriseda, ja uskuge, mind rõõmustaks väga olla hinnatud vaid mõtterikaste poolt. Ma ei pea just oluliseks seda populaarsust, mille nimel meie päevadel ohverdatakse au, anded ja õnn.

Antoine Marmontelile 1860

XIX sajandi keskel, mil niinimetatud tsiviliseeritud ühiskond võtab omaks või koguni kiidab heaks mõttetud pöörasused, meie silmade all toime pandud vastikud tapmised*, millest ka meie kaunis Prrrantsusmaa muidugi varsti osa võtab, peavad ausad ja intelligentsed inimesed kokku hoidma, ühist keelt leidma, üksteist armastama ja valgustama ning kahetsema seda, et tuhandest 999 on idioodid, kelmid, pankurid, talumatud lobisejad ning meie vaese maa rõhujad.

Edmond Galabert'ile 1866

* käis Austria—Preisimaa sõda.

Olen eklektik. Elasin kolm aastat Itaalias ja kuigi ma ei kohanenud selle maa halbade muusikaliste kommetega, siis igal juhul mõnede sealsete heliloojate temperamendiga. Ka allub minu tundeline loomus selle muusika võludele, milles on kergust, laiskust, armastust, magusat raugust ja kirge ühtaegu.

Paul Lacombe'ile 1867

Meeldivate motiivikeste, rulaadide ja kõiksugu võltsvigurite õpetamise aeg on möödas. Jäädavalt. Matkema vaikselt, kahetsuseta ja üleauruste läbielamisteta maha ning... mingem edasi!

Johannes Weberile 1867

Suure vaimustusega muudaksin koomilise ooperi stiili. Surm «Valgele daamile!»

Edmond Galabert'ile 1869

Kui ma vaid märkaksin, et matkin Wagnerit, siis ei kirjutaks ma kogu oma vaimustuse juures tema vastu eluaeg ühtegi nooti /.../ Pealegi, mida parem eeskuju, seda naeruväärsem tundub järeleaimamine. Matkiti ju Michelangelot, Shakespeare'i, Beethovenit. Jumal ise teab, millised kohutavad asjad sündisid tänu sellele järgimiskirele.

Leonie Halévyle 1871

Kunstis (muusikas, maalikunstis ja eriti skulptuuris), samuti kirjanuses loob edu talent, mitte idee. Publikuni /.../ jõuab idee märksa hiljem. Selleks, et see «hiljem» teoks saaks, on tarvis, et kunstniku talent publikut köidaks, meeldiva vormi kaudu arusaamist kergendaks, esmakordsel tutvumisel eemale ei tõukaks.

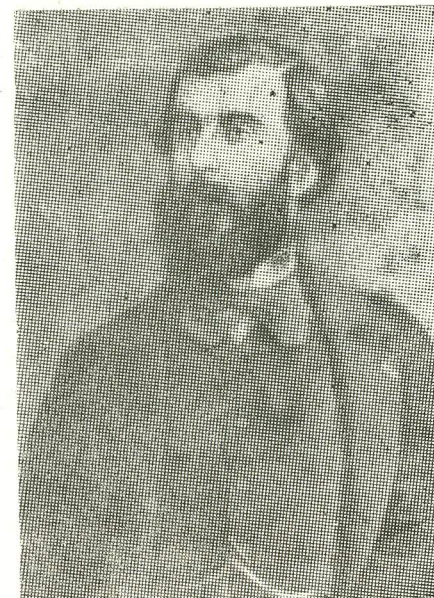
Seepärast mõisteti peaaegu alati Auberit, kellel oli nii palju annet ja nii vähe ideesid, kuna geniaalset Berliozit ei mõistetud taolise talendi puudumise tõttu peaaegu kunagi. Üht ideederikast, kuid halvasti kirjutatud raamatut ei võeta omaks, samas kiidetakse taevani mingi tühine jama, kui see on selges mõistetavas vormis.

*

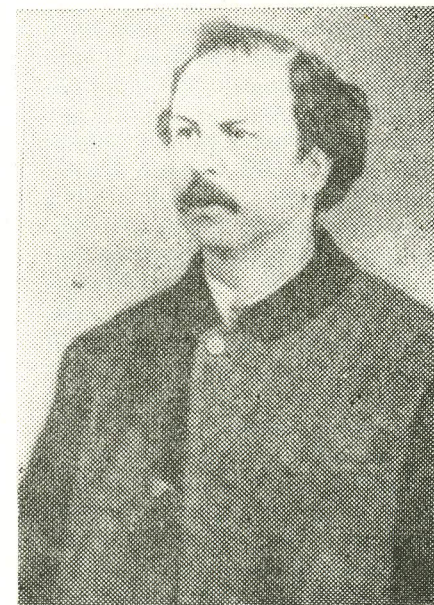
Kümme aastat tagasi ma uskusin kõrgemasse seltskonda, käisin salongides ja, tunnistan, isegi lõbutseisin seal lihtsameelselt. Nüüd ma pole misantroop, vaid lihtsalt ükskõikne. Ma ei vihka, ma põlgan. Tegelikult tunnen end sellisena üpris hästi. Minu valitud tee on pikk, kuid ma tean, kuhu ta viib /.../ Kui normaalne elu taastub, saan ma varsti oma tahtmise. Lõppude lõpuks loen ka ennast nende kahekümne või kolmekümne inimese hulka, keda austan selles ilmas. Ja see on juba midagi!

Leonie Halévyle 1871

Tõlgitud väljaandest
Ж. Бизе. Письма.
Музгиз. Москва 1963.

Ludovic Halévy

Henri Meilhac

Tundmatu kunstniku akvarell. 1830.

PROSPER MÉRIMÉE näol on tegemist maailmakirjandusse kuuluva sõnameistriga. /.../ Koos Honoré de Balzaci ja Stendhaliga loetakse teda üheks tähtsamaks realistliku suuna esindajaks 1830.—40. aastate prantsuse kirjanduses.

Prosper Mérimée (28. IX 1803—23. IX 1870) sündis Pariisis. Ta oli andekas joonistaja ja maalija ning töötas küpses eas muinsuskaitse inspektorina (kasutades tänapäeva terminoloogiat) /.../ Amet võimaldas tal ka palju reisida ja peale reisi- kirjade on paljud tema novellid (sealhulgas ka «Carmen») seotud rännakuil nähtu ja kuulduga või antud isegi teadlase jutustusena. 1844. a. valiti Mérimée Prantsuse Akadeemiasse /.../ Teise keisririigi ajal /.../ on ta tihedalt seotud õukonnaga, sest keisrinna Eugénie hispaanlannast ema Montijo krahvinna oli tema lähedane tuttav. Mérimée sureb üsna üksikuna Cannes'is /.../

1829. a. /.../ avastab Mérimée /.../ oma tõelise žanri — novelli. Üksteise järel ilmuvad /.../ «Matteo Falcone» (e. k. 1929 koos «Tamangoga»), «Charles IX nägemus», «Reduudi vallutamine», «Tamango» ja «Federigo», nende järel /.../ «Etruski vaas» ja «Trikraki partii» (mõlemad 1830) /.../, «Colomba» (1840) /.../ ja «Carmen» (1845) /.../ «Carmen», mille aine kirjaniku enda sõnade järgi pärinevat Montijo krahvinnalt, kuuluks seega Mérimée küpsemasse loomingu perioodi. See on kirjutatud /.../ pärast põhjalikku tutvumist Pürenee poolsaare ning sealsete rahvastega. «Carmen» annab ka hea ettekujutuse Mérimée loomingu omapärasest ja stiilist, seda lugedes saab selgeks, miks teda on võrdse eduga nimetatud romantikuks ja realistiks. Ühest küljest eksootika, tugevad karakterid ja metsikud kired, röövliid, salakaubavedajad, mustlased, nõidus ja ebausik, mis «Carmenis» küll lausa õudusfantastikani ei lähe, mõnes teises Mérimée novellis aga küll /.../, teisest küljest asjalik, rahulik esitus, mis mõnikord saavutab lausa teadusliku kiretuse.

Ott Ojamaa järel sõnast Mérimée novellile «Carmen», Eesti Raamat, Tallinn 1974

PROSPER MÉRIMÉE

novelli moto on V sajandi kreeka poeetilt Palladaselt: «naine on kui sapp; vaid kahel juhul on ta hea, voodis ja sures.»

CARMENIST...

Carmeni ilu oli kummaline ja metsik; nägu, mis esimesel pilgul hämmastab, mida aga ei suuda unustada. Eriti tema silmad väljendasid iharust ja tõrksust ühtaegu, nagu ma pole kohanud kellegi teise pilgus. Mustlase silm on hundi silm, ütleb hispaania vanasõna ja see näitab head vaatlusvõimet. Kui teil pole aega minna loomaaeda, et uurida hundipilku, siis jälgige oma kassi, kui ta varitseb varblast /.../

...JA MUSTLASTEST.

Hispaania on üks maid, kus veel tänapäeval suuremal hulgal leidub mööda Euroopat laiali pillutud nomade, keda tuntakse *Bohémiens*, *gypsies*, *gitanos*, *Zigeuner* jt. nimede all. Suurem osa neist asub või õigemini elab rändrahva elu Lõuna ja Ida provintsid, Andaluusias, Est-ramaduras, Murcia kuningriigis. Palju on neid Kataloonias, kust nad sageli rändavad Prantsusmaale. Mehed peavad tavaliselt hobuseparisniku, loomatoetri või muulapügaja ametit. Lisaks tegelevad nad veel padade ja vaskriistade parandami-

sega, rääkimata salakaubaveost ja muudest seadusevastastest toimingutest. Naised ennustavad tulevikku, kerjavad ja müütavad igat sorti kahjutuid või ka kahjulikke drooge.

Mustlase väliseid tunnuseid on kergem tähele panna kui kirjeldada, ja kui oled kas või ühtainustki kohanud, võid tuhande hulgast selle rassi esindaja ära tunda. Jumelt on nad tõmmud, alati tumedamad rahvastest, kelle seas nad elavad. Sealt ka nimetus *calés*, mustad, nagu nad endid sageli nimetavad. Nende viltsi kauni lõikega sügavmusti silmi varjavad tihedad, pikad ripsmed. Nende pilku võiks võrrelda vaid metslooma omaga. Selles peegeldub ühtaegu julgus ning argus ja nii väljendub silmades küllaltki hästi nende rahvuslik karakter — kaval, jultunud, kuid samal ajal «loomu poolest hoope pelgav» nagu Panurge /.../ Hispaania *gitana*'de seas esineb ilu küllaltki harva /.../ Nad on, nagu kõik hispaanlannad, armsama valikul väga nõudlikud. Neile peab meeldima, neid peab väärima /.../ Oma kaasade vastu näitavad *gitana*'d üles erakordset kiindumust. Ei ole ohtu ega viletsust, mida nad pelgaks, kui on vaja abista-da oma mehi. Üldiselt võib öelda, et nende peamine voores on patriotism, kui nii tohib nimetada truudust, mida nad suhtlemises oma päritolu inimestega ilmutavad, innukust üks-teist aidata, ranget saladuse hoidmist kõigis kahtlastes afäärides.

Prosper Mérimée novellist «Carmen»

Eesti Raamat, Tallinn 1974

G. Doré — «Lapsed mängivad härjavõitlust» ja «Mustlaste eluasemed Granadas». 1878

